

Тетяна ЄВТУШИНА,

orcid.org/0000-0001-6561-5880

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського
(Одеса, Україна) ievtushyna@ukr.net

Ліліана ПРОКОПЕНКО,

orcid.org/0000-0003-1821-7016

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського
(Одеса, Україна) lilianaprokopenko@gmail.com

Лілія ЗОСИМОВА,

orcid.org/0009-0008-6734-8278

учитель української мови і літератури

Одеської приватної школи I–III ступенів «Веда»
(Одеса, Україна) zosimova2018@gmail.com

КОМПЕТЕНТНІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ УЧНІВ 7 КЛАСУ ЗА ПРОЄКТОМ «ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ»

У статті розглянуто компетентнісно орієнтоване навчання фразеології учнів 7 класу за проєктом «Інтелект України».

Зазначено, що навчання за програмою «Інтелект України» прогресивне й ефективне завдяки продуманості, інтегрованості, професіоналізму, творчості, патріотизму, результативності. Відповідно на поліфункціональних уроках української мови учні співпрацюють із різними партнерами в парі, групі, команді; виконують різні соціальні ролі; беруть на себе відповідальність за власні рішення та їхнє виконання; поглиблюють базові вміння та навички для спілкування українською мовою в життєво важливих для свого віку й актуальних для сучасного суспільства сферах і ситуаціях спілкування.

З'ясовано, що мовна змістова лінія уроків української мови в 7 класі передбачає окрему тему «Фразеологія». Крім того, протягом навчального року майже на кожному поліфункціональному уроці наявна словникова робота з фразеологізмами, інтеграція знань та навичок.

Досліджено, що компетентнісно орієнтована система роботи із засвоєння фразеологізмів учнями 7 класу за проєктом «Інтелект України» має такі особливості: у висновках до уроків учням надано мінісловники фразеологізмів, конкурси «Найрозумніший», «Готуємося до ЗНО», укладання речень із вивченими фразеологізмами. Помічено, що семикласники пізнають самотність української мови й національну неповторність українців за допомогою експресивних можливостей фразеологізмів, складниками яких є такі навчальні одиниці: дієприкметники, дієприслівники, прислівники, прийменники, сполучники, вигуки. Крім того, діти переконаються на уроках української мови, що у фразеологізмах відображено навколишню природу українців, багатство рослинного і тваринного світу, зовнішній та внутрішній світ людини.

Наголошено, що, як показує досвід, учням-інтелективцям 7 класу до вподоби засвоювати семантику сталих висловів за допомогою проєктної роботи та проблемних ситуацій: зашифрувати за допомогою жестів; створити презентації фразеологізмів; відвідати мовне конструкторське бюро; укласти словникові статті з історичними довідками на планшетах; доповнювати тексти вправ вивченими фразеологізмами; застосовувати міжпредметні зв'язки тощо.

Ключові слова: фразеологізм, компетентнісно орієнтоване навчання, проєкт «Інтелект України», поліфункціональні уроки, учні 7 класу.

Tetiana YEVTUSHYNA,

orcid.org/0000-0001-6561-5880

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Philology and Methodology

Training of Professional Disciplines

South Ukrainian National K.D. Ushinsky Pedagogical University

(Odesa, Ukraine) ievtushyna@ukr.net

Liliana PROKOPENKO,

orcid.org/0000-0003-1821-7016

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Philology and Methodology

Training of Professional Disciplines

South Ukrainian National K.D. Ushinsky Pedagogical University

(Odesa, Ukraine) lilianaprokopenko@gmail.com

Lilia ZOSIMOVA,

orcid.org/0009-0008-6734-8278

Lecturer of Ukrainian Language and Literature

Odesa Private School of I–III degrees “Vyeda”

(Odesa, Ukraine) zosimova2018@gmail.com

COMPETENCE-ORIENTED TEACHING OF PHRASEOLOGY 7TH CLASS STUDENTS UNDER THE “INTELLECT OF UKRAINE” PROJECT

The article deals with the competence-oriented teaching of phraseology of 7th grade students under the «Intellect of Ukraine» project.

It is noted that training under the «Intellect of Ukraine» program is progressive and effective due to thoughtfulness, integration, professionalism, creativity, patriotism, and effectiveness. Accordingly, in multifunctional lessons of the Ukrainian language, students cooperate with various partners in a pair, group, team; perform various social roles; take responsibility for their own decisions and their implementation; deepen basic skills and skills for communication in the Ukrainian language in areas and situations of communication that are vital for their age and relevant for modern society.

It was found that the language content line of Ukrainian language lessons in the 7th grade provides for a separate topic «Phraseology». In addition, during the school year, almost every multifunctional lesson includes vocabulary work with phraseological units, integration of knowledge and skills.

It has been investigated that the competence-oriented system of work on the acquisition of idioms by 7th grade students under the «Intellect of Ukraine» project has the following features: mini-dictionaries of idioms, competitions «The Smartest», «Preparing for the external examination», putting together sentences with learned idioms are provided in the conclusions to the lessons. It was noticed that seventh-graders learn the uniqueness of the Ukrainian language and the national uniqueness of Ukrainians with the help of expressive possibilities of phraseological units, the components of which are the following educational units: adjectives, adverbs, prepositions, conjunctions, exclamations. In addition, children are convinced during Ukrainian language lessons that the idioms reflect the surrounding nature of Ukrainians, the richness of the plant and animal world, the external and internal world of man.

It is emphasized that, as experience shows, 7th grade intellectual students like to learn the semantics of fixed expressions with the help of project work and problem situations: to encrypt with the help of gestures; create presentations of phraseological units; visit the language design bureau; compile dictionary articles with historical references on tablets; supplement the texts of the exercises with learned phraseology; apply interdisciplinary connections, etc.

Key words: *phraseology, competence-oriented learning, the «Intellect of Ukraine» project, multifunctional lessons, 7th grade students.*

Постановка проблеми. Фразеологізми – релевантний пласт сучасної української мови. Вони репрезентують дух і красу мови, витворену народом-творцем упродовж століть. Вивчення фразеологізмів потребує нових методик, підходів, проєктів. Сучасне суспільство диктує свої вимоги до шкільної освіти. Нині існує попит на комунікативну особистість, яка вільно, комунікативно

доцільно й правильно використовує фразеологічні засоби в різних видах мовленнєвої діяльності. Тому навчання фразеології сучасної української мови повинно бути компетентнісно орієнтованим.

Аналіз наукових досліджень. В українській лінгводидактиці ХХІ століття спостерігаємо появу творчих проєктів стосовно впровадження компетентнісного підходу в навчальний процес

основної та профільної школи: світовий досвід та українські перспективи компетентнісного підходу в сучасній освіті (Н. Бібік, Н. Голуб, О. Маленко); компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному процесі (М. Пентиліук); комунікативна компетенція і мовна здатність як складники національно-мовної особистості (Т. Груба); компетентнісний та особистісно-діяльнісний підходи до навчання синтаксису в умовах реалізації концепції НУШ (С. Єрмоленко); методика компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту (З. Бакум, Н. Бондаренко, О. Горошкіна, С. Караман Л. Попова); концептуальні засади сучасної методики навчання української мови в загальноосвітній школі (Н. Голуб); формування граматичної компетентності учнів 8–9 класів у процесі вивчення синтаксису (Т. Кушнір); лексикографічна компетентність сучасного учня старшої школи на засадах дослідницького підходу (С. Омельчук); формування синтаксичної компетентності учнів на засадах інноваційних освітніх підходів (В. Сидоренко) та ін. Дослідники наголошують, що «потреба в утвердженні компетентнісної парадигми зумовлена урахуванням соціальних викликів і запитів особистості» (Методика, 2020: 4). Це допоможе подолати розрив між здобутими знаннями, набутими вміннями й навичками учнів і практичною діяльністю, якою передбачено розв'язання різноманітних життєвих завдань (Груба, 2019: 189). Проте релевантність компетентнісного підходу потребує уточнення, урізноманітнення та впровадження, зокрема за проектом «Інтелект України».

Мета статті – дослідити особливості компетентнісно орієнтованого навчання фразеології учнів 7 класу за проектом «Інтелект України». Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**: схарактеризувати навчально-методичне забезпечення вивчення фразеології учнями 7 класів за проектом «Інтелект України»; уточнити параметри засвоєння фразеології учнями 7 класів за проектом «Інтелект України»; урізноманітнити вивчення фразеологізмів української мови з метою увиразнення мовлення учнів 7 класів за проектом «Інтелект України».

Виклад основного матеріалу. Упродовж останніх п'ятнадцяти років у закладах загальної середньої освіти набирає обертів упровадження навчання за науково-педагогічним проектом «Інтелект України». Провідна мета курсу української мови в основній школі за цим проектом – плекати майбутню інтелектуальну еліту нації; забезпечити мовний і мовленнєвий розвиток дитини,

належного рівня комунікативної компетентності; формування глобальних знань про рідну мову, її закони, систему виражально-зображальних засобів; розширенні лінгвістичної обізнаності учнів, прилученні їх до національної історії та культури (Українська мова, 2021: 1). Подання, засвоєння, систематизація, узагальнення та закріплення знань за проектом «Інтелект України» проводяться в новій нестандартній формі. Робота над словом як структурним елементом морфологічного рівня органічно поєднана з матеріалами інших розділів. Характеризуючи частини мови за лексичними й морфологічними ознаками, синтаксичною функцією, за входженням до структури фразеологізмів і впливом на його значення, за особливостями словозміни та словотворення, вивчаючи норми вимови слів і їхній правопис, учні набувають навичок грамотного усного і писемного мовлення. Програму орієнтовано на високий рівень знань і всебічний розвиток дитини. Розроблено таким чином, що завдяки щомісячним комплексам зошитів разом із численно впорядкованою наочністю та відеоматеріалами, зображенням на плакатах і телеекрані об'єкти вивчення доступні, цікаві, захоплювальні; учні швидко розуміють, як виконувати завдання, часто в пригоді стають алгоритми виконання вправ; система спеціальних вправ розвиває пам'ять, увагу, дивергентне та критичне мислення. Це нова якість освіти, новий підхід до навчання.

Компетентнісна освіта за пропонованою програмою втілює в життя основні положення компетентнісного підходу та продовжує процес формування в учнів ключових і предметних компетентностей. Відповідно на поліфункціональних уроках української мови учні співпрацюють із різними партнерами в парі, групі, команді; виконують різні соціальні ролі; беруть на себе відповідальність за власні рішення та їхнє виконання; поглиблюють базові вміння та навички для спілкування українською мовою в життєво важливих для свого віку й актуальних для сучасного суспільства сферах і ситуаціях спілкування (Українська мова, 2021: 6).

У межах нашої статті пропонуємо зосередитися на практичному втіленні компетентнісного підходу в 7 класі.

За програмою мовна змістова лінія уроків української мови в 7 класі містить окрему тему «Фразеологія», на яку відведено разом із темою «Лексикологія» 10 годин після декількох годин на повторення вивченого в попередніх класах. У змісті навчального матеріалу автори проекту наголошують, що семикласники ґрунтовно засво-

юють фразеологізм та його лексичне значення; узагальнюють приналежність прислів'їв, приказок, крилатих виразів та афоризмів до фразеології в широкому розумінні цього поняття; фразеологізми як члени речення. Серед очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів передбачено, що учні розкривають значення фразеологізмів, прислів'їв, приказок, крилатих висловів; визначають стилістичну роль фразеологізмів у художніх і науково-публіцистичних текстах; доречно використовують у власному мовленні вивчені фразеологізми; користуються словниками різних типів; складають та розігрують діалоги за певною ситуацією (Українська мова, 2021: 31).

Також у мовній змістовій лінії передбачено вивчення фразеологізмів і крилатих висловів із прислівниками під час опрацювання теми «Прислівник». Очікувані результати містять загальні вимоги лише до опанування безпосередньо прислівників (Українська мова, 2021: 33). Привабливим і беззаперечним у змістовій лінії навчальної програми з української мови для 7 класу є наявність теми про найуживаніші фразеологізми, прислів'я, приказки з вигуками. В очікуваних результатах навчально-пізнавальної діяльності учнів – доречно використовувати вигуки у власному мовленні.

Спочатку розглянемо вересневе опанування окремої теми «Фразеологія». Знаковими є перші сторінки друкованого зошита №1. Зокрема, рубрика «Школа професора Гранослова» пропонує прочитати й запам'ятати прислів'я, що допоможуть учням стати успішною людиною: *Наука для людини як сонце для життя; Навчання і труд поруч ідуть; Науки ні вода не затопить, ні вогонь не спалить; Вік живи – вік учись; Хто знання має, той мур зламає; Грамоти вчиться завжди пригодиться* (Українська мова, 2022а: 6). Користуючись експресивним потенціалом фразеології, для увиразнення мовлення школярів надалі варто використовувати такі види роботи: скласти прислів'я чи приказки за ключовими словами; поєднати частини фольклорних перлин; пояснити наявні в них орфограми та пунктограми; доповнити зміст; написати твір за прислів'ям; дібрати прислів'я із синонімами чи антонімами; дібрати з певною частиною мови; зробити вибірку тематичних прислів'їв чи приказок. Ці вислови ефективні в навчальному процесі, оскільки образно та лаконічно транспортують життєвий досвід багатьох поколінь. Це немовби звіт правил для щоденного користування людиною. Вони переважно надають рекомендації, застерігають, схвалюють, засуджують, повчають. У цьому школярі також переко-

нуються у прислів'ях-ключачах до домашніх вправ: *Краще гірка правда, ніж солодка брехня* (Українська мова, 2022а: 21). На основі цього ключового речення доречно перепитати в учнів, чи ввібрали прислів'я оцінне ставлення до дійсності, її сприйняття і відображення на основі власного життєвого досвіду. Це підтверджує думку К. Ушинського, що словесні скарби рідної мови безсмертні.

Домашнє завдання до першого вересневого уроку містить завдання: з'ясуй і напиши значення фразеологізмів, введи один із них у речення: *альфа і омега, ні холодно ні жарко, спуститися з неба на землю* (Українська мова, 2022а: 10). Самостійність виконання домашнього завдання та сформованість компетентнісного підходу до самоосвіти перевіряє наступного уроку конкурс «Найрозумніший» (Українська мова, 2022а: 13).

Третій поліфункціональний урок «Групи слів за походженням: власне українські й запозичені слова» передбачає, крім нового матеріалу, згадати правила «9», редагувати лексичні та граматичні помилки, пояснити значення фразеологізмів у *свинячий голос* – «пізно», *нишпорити очима* – «шукати» (Українська мова, 2022а: 17–18). Практичний досвід переконує, що малюнок терапія сприяє полегшенню пізнавальної діяльності учнів, усвідомлюючи значення таких фразеологізмів. До речі, паралінгвальний фразеологізм *нишпорити очима*, як і інші, спонукає наголосити, що друкований зошит-підручник з української мови за проектом «Інтелект України» нині стає інструментом управління освітньою діяльністю семикласників. Це навігатор в інформаційному потоці проекту, засіб залучення суб'єктів освітнього процесу до інформаційного середовища.

Тренувальні вправи наступних повторюваних уроків увиразнюють мовлення учнів 7 класу за допомогою таких фразеологізмів: *п'яте колесо до воза* – «щось зайве, непотрібне»; *стріляний птах* – «досвідчена людина»; *таке, що і в борці не кришать* – «нісенітниця»; *майстер на всі руки* – «людина, яка багато вміє»; *горобина ніч* – «ніч із сильною тривалою грозою» (Українська мова, 2022а: 64). Тести в конкурсах «Найрозумніший» передбачають установити відповідність фразеологізму з його відповідним значенням. Додаткові завдання, особливо в класах із поглибленим вивченням мов, сконструювати текст із вересневими фразеологізмами активізує пізнавальну діяльність школярів, формує здатність практично діяти, застосовувати знання в життєвих ситуаціях.

Висновки й домашнє завдання сьомого уроку «Активна й пасивна лексика» містять пізнавальний матеріал про застарілі слова у фразеологізмах: *бай-*

дики бити – «ледарювати»; *узяти в шори* – «підпорядкувати своїй волі»; *проти рожна перти* – «іти наперекір»; *датися в помки* – «надовго запам'ятати» (Українська мова, 2022а: 42–43).

Завершенням вересня є традиційна підготовка до ЗНО, у якій достатньо уваги приділено фразеологізмам. У цьому переконуємося в текстових завданнях щодо згадування значення чи встановлення відповідності між фразеологізмом і його значенням; не новими, але ефективними є тести на поєднання компонентів фразеологізмів (Українська мова, 2022а: 71).

Як бачимо, значну увагу приділено міфілогічним і паравербальним фразеологізмам. За допомогою вчителя семикласники помічають, що таким одиницям властиві національно-мовні ознаки, відображені у значеннях, компонентному складі, структурі, специфіці вживання. Відмінність цих фразеологізмів від інших – релевантна співвіднесеність між буквальним значенням компонентів і цілісним значенням. Вербалізуючи такі фразеологізми, учні спостерігають дві площини значення. Така ознака дає змогу розтлумачувати двоплановість семантичної структури невербальної номінації фразеологізму: наявність значенневих компонентів структури паралінгвальних фразеологізмів «передбачає об'єктивні знання учнів, полегшує зберігання образного змісту фразеологізмів» (Демиденко, 2014: 134–135).

Візьмемо для прикладу декілька уроків української мови, проведені в жовтні за зошитом частина 2. Мовна змістова лінія передбачає в цей час вивчення дієприкметника як особливої змінної форми дієслова. В очікуваних результатах навчально-пізнавальної діяльності учнів зазначено, крім суто навичок відрізняти дієприкметники від прикметників, знаходити дієприкметники й дієприкметникові звороти в тексті, складати речення з дієприкметниковими зворотами, виправляти в реченнях помилки на вивчені правила тощо, «використовувати фразеологізми, крилаті вислови, до складу яких входять дієприкметники, у власних висловлюваннях» (Українська мова, 2021: 32).

На першому ж уроці цю вимогу реалізовано. Зокрема, у чотирехвилинному конкурсі «Найрозумніший» запропоновано пояснити значення фразеологізму *датися в помки* (Українська мова, 2022б: 3); висновки до уроку пропонують рубрику «Цікаве мовознавство про дієприкметники у фразеологізмах». Під час підбиття підсумків, релаксації учні опановують значення шести фразеологізмів: *бачити смаленого вовка, білими нитками шитий, наче у воду опущений, не ликом шитий,*

стоїть мов у укопаний, стріляний птах (Українська мова, 2022б: 4). Демонстраційні відеоматеріали забезпечують швидкий темп усвідомлення значення фразеологізмів. А їхній експресивний потенціал дають змогу увиразнити мовлення учнів-семикласників завдяки введенню в діалоги нових фразеологізмів. Перевіряючи наступного уроку домашнє завдання, доцільно в ігровій формі згадати не готові фразеологізми, а за ключовими дієприкметниками відтворити фразеологізми, увівши їх у текст певної тематики; обрані учні-експерти пояснюють комунікативну доречність використання фразеологізмів у мінітекстах. Таким чином учитель зможе організувати навчальний процес, якщо застосує метод взаємоперевірки та демонстрації на інтерактивній дошці домашнього завдання щодо правопису дієприкметників та виконання тестів.

На другому жовтневому уроці учні увиразнюють своє мовлення за допомогою таких нових фразеологізмів: *лежачий хліб, підскочив як ужалений, побудований на піску, утоптаний у багноку, як заведений* (Українська мова, 2022б: 9). І, звичайно, в конкурсі «Найрозумніший» традиційне закріплення значення опрацьованих на попередньому уроці не всіх, а двох фразеологізмів: *бачити смаленого вовка, стріляний птах*. Проте, на нашу думку, ефективнішим буде не пояснення значення, а укладання невеликих речень із цими фразеологізмами за допомогою слів чи малюнків, особливо якщо за плечима в учнів «Розвивальне навчання» в початкових класах.

Третій урок «Активні й пасивні дієприкметники. Творення пасивних дієприкметників» не передбачає засвоєння нових фразеологізмів. Але автори проєкту доречно пропонують визначити правильне тлумачення фразеологізму *прикусити язик* у тестовій формі конкурсу «Найрозумніший»: а) ненароком укусити язик; б) замовкнути; в) поранити язик; г) утомитися (Українська мова, 2022б: 13). Для вдосконалення комунікативної компетентності учнів пропонуємо в завданні б вставити в текст вивчені фразеологізми в 5–7 класах, прокоментувавши зміни в текстовому оформленні (Українська мова, 2022б: 12). Це пропонуємо зробити мінікомандами.

На четвертому уроці «Не з дієприкметниками. Дієприкметниковий зворот» передбачено пояснення значення фразеологізмів *лежачий камінь* та *утоптаний у багноку* під час виконання умов конкурсу «Найрозумніший». Проте учням, які навчаються за проєктом із першого класу, можна запропонувати на вибір таке типове завдання змінити: розгорнути сторінку зошита електронно в

планшеті й доповнити тексти вправ 8 і 9 з творів Лесі Українки фразеологізмами з тесту (Українська мова, 2022б: 17).

У жовтні семикласники на уроках української мови також багато приділяють уваги доречним завданням «Говорімо українською правильно» та «Цікава фразеологія». під час вивчення дієприкметника. Зокрема, після загального ознайомлення в 6 класі з дієприкметником як змінною формою дієслова, у 7 класі уроки побудовано таким чином, що школярі мають змогу бездоганно вивчити морфологічну, синтаксичну та культуромовну релевантність дієприкметників. Адже на поліфункціональних уроках учні працюють із вправами, побудованими за матеріалами поезії чи прози відомих митців художнього слова.

За початковою програмою з української мови для 7 класу (Українська мова, 2021: 27–35) у жовтні передбачено засвоєння сімнадцяти нових фразеологізмів (Українська мова, 2022б: 4; Українська мова, 2022б: 9; Українська мова, 2022б: 24). Їхніми структурними компонентами є дієприкметники, серед яких лише один активний: *лежачий хліб* – «легко здобутий прожиток» (Українська мова, 2022б: 9). Інші шістнадцять фразеологізмів містять у своєму компонентному складі пасивні дієприкметники. Вони виражають ознаку предмета, на який діє інший предмет, утворені здебільшого від основи інфінітива перехідних дієслів доконаного й недоконаного виду за допомогою суфіксів -н, -ен, -єн, -т: *білими нитками шитий* (Українська мова, 2022б: 4); *не ликом шитий* (Українська мова, 2022б: 4); *не в тім'я битий* (Українська мова, 2022б: 24); *як облитий холодною водою* (Українська мова, 2022б: 24).

Фактичний матеріал уможливує не лише ґрунтовно виразити мовлення семикласників, а й розглянути субстантивацію дієприкметників. Висновки до першого, другого та четвертого жовтневих уроків переконують, що автори проекту схильні долучити до активного вжитку учнів 7 класу фразеологізми порівняльної конструкції із субстантивованими формами дієприкметників. Наприклад: *наче у воду опущений* (Українська мова, 2022б: 4); *стоять мов укопаний* (Українська мова, 2022б: 4); *підскочив як ужалений* (Українська мова, 2022б: 9); *як заведений* (Українська мова, 2022б: 9); *як облитий холодною водою* (Українська мова, 2022б: 24).

Наприклад, на п'ятому уроці учні мають змогу не лише в наведених реченнях підкреслити дієприкметникові звороти, визначити означувані слова, поставити потрібні розділові знаки, а й підсумувати виконану роботу, використавши

фразеологізми з дієприкметниками *ділити шкуру небитого ведмедя, за зачиненими дверима, ні в тім'я битий, ломитися у відчинені двері, незагоєна рана, як облитий холодною водою* (Українська мова, 2022б: 24).

На домашні завдання уроків розвитку мовлення, підготовки до самостійних і контрольних робіт проект «Інтелект України» пропонує традиційно важливий різновид тренувальних вправ «Готуємося до ЗНО». Із шести аркушів один – це завдання з фразеологізмами, що передбачають ефективну реалізацію очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів за програмою проекту (Українська мова, 2022б: 52). Ефективним методичним доповненням до інтелективських завдань є здійснити взаємоперевірку виконаних тестів із коментарем. Практика проведення уроків доводить, що це спрацьовує, діти з неймовірною старанністю виконують такі завдання. Але це зумовлено не лише зверненням уваги на перспективність навчальних знань, а й змогою неймовірного самовдосконалення: перевірка своєї пам'яті, критичного мислення, увиразнення мовлення. Експресивні можливості фразеологізмів із вивченими дієприкметниками дають змогу засвоїти значення вивчених протягом жовтня мовних одиниць на поліфункціональних уроках, активно використовуючи їх у комунікації. За бажанням на додатковий бал, який в електронному щоденнику дітей буде висвітлено як домашній чи класний тест/ розвиток зв'язного мовлення, пропонуємо пройти інтерактивний тест чи самостійно укласти в парі, запропонувати виконати укладені творчі фрагменти тренувальних вправ однокласникам.

У листопаді-грудні семикласники увиразнюють мовлення за допомогою шістнадцяти фразеологізмів із компонентами-дієприслівниками, тлумачення яких розміщено у висновках до уроків. Сформована комунікативна компетентність дає змогу використовувати вивчені фразеологізми зі структурним компонентом-дієприслівником у контрольному письмовому стислому переказі розповідного тексту про виконання певних дій (Українська мова, 2022в: 11). Послідовність підготовки до переказу тексту дуже детально поєднано з чатом порад і відеофрагментами, що забезпечує якісний письмовий переказ тексту. Увиразнюють мовлення школярів, крім того, конкурси «Найрозумніший» (Українська мова, 2022в: 26) та повторення з підготовкою до ЗНО (Українська мова, 2022в: 46). Учні конструюють фразеологізми, з'ясовують їхнє значення, вводять у речення, інтерактивно узагальнюючи. За допомогою такої

навчальної роботи моральні цінності, вчинки оточення, стосунки між людьми – усе це поглинають школярі. Експресивні можливості фразеології унаочнює пізнавальний досвід народу-творця, його морально-етичні, соціально-естетичні, художні та виховні ідеали.

У другому півріччі учні 7 класу на поліфункціональних уроках української мови вдосконалюють свої комунікативні навички за допомогою фразеологізмів, структурним компонентом яких є такі мовні одиниці: прислівники, прийменники, сполучники, частки, вигуки. До речі, словникова робота й детальне тлумачення вкрай потрібні під час усвідомлення деяких фразеологізмів: *через дорогу навприсядки* – «не мати прямих родинних стосунків» (Українська мова, 2023: 63). Конкурси «Найрозумніший», домашні завдання, комунікативно-творчі сторінки на повторення в кінці зошитів передбачають увиразнення комунікативної компетентності учнів за допомогою, наприклад, використання фразеологізмів у сторітелінгу (Українська мова, 2023: 75). Повторюючи вивчене, доповнюємо роботу над фразеологією тренуванням за допомогою флешкарток та інших інтерактивних застосунків. Такий концентричний принцип викладання української мови за проектом «Інтелект України» сприяє системності знань учнів, поступовому їх розширенню з урахуванням вікових особливостей.

Крім того, вправи-конкурси на кращого ілюстратора вивчених у 7 класі фразеологізмів сприяють увиразненню мовлення учнів за допомогою графіки, застосування мови тіла та значення фра-

зеологізмів. Наприклад, клас ділимо на декілька мінікоманд. Перша «Арт» малює на дошці ілюстрації до фразеологізмів; друга «Мовна мозаїка» готує словесний опис фразеологізму, щоб клас відгадав; третя «Пантоміма» показує жестами зміст фразеологізму, який клас розшифровує.

Нині ефективними є міжпредметні зв'язки. Тому в межах повторення за проектом можна згадати з учнями 7 класу їхню одну з улюблених літературних казок – «Мишка» Б. Лепкого. Наприклад: *«Добув ящук, відчинив і ...очі йому пішли в стовп, брови підлізли вгору, волосся дубом стало»*. Ампліфікація дієслівних фразеологізмів *очі йому пішли в стовп, брови підлізли вгору, волосся дубом стало* природно взаємодіє з динамічним акцентуванням присудків наведеного речення. Повчальність такого фразеологічно навантаженого речення полягає в інтерпретації торжества правди і справедливості.

Також, зауважимо, що наш досвід роботи переконує, що дітям подобається мінікомандами й індивідуально укладати інтерактивні тести з вивченими фразеологізмами, словники фразеологізмів на планшетах із пропонуванням цікавих історичних фактів. У пригоді – уроки аналізу самостійних і контрольних робіт, узагальнення вивченого.

Висновки. Отже, компетентісно орієнтоване навчання фразеології учнів 7 класу за проектом «Інтелект України» не лише пропонує учням певні знання, а й виховує мовну особистість, здатну комунікативно доречно використовувати всі мовні засоби, зокрема фразеологізми, в різних мовленевих ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Груба Т. Л. Методика формування мовної особистості старшокласника на уроках української мови (профільний рівень) : дис. на здобуття наук. ступ. докт. пед. наук зі спец. 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова). Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2019. 547 с.
2. Демиденко Г. Паралінгвальні фразеологізми в українській етнокультурі : монографія. Кривий Ріг : НПП АСТЕРІКС, 2014. 175 с.
3. Методика компетентісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту : методичний посібник / Горошкіна О. М., Бондаренко Н. В., Попова Л. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 128 с.
4. Українська мова : навчальна програма для закладів загальної середньої освіти, що працюють за науково-педагогічним проектом «Інтелект України» 5-9 класи / Гавриш І. В., Семихат Н. В., Дроф'як С. М., Новожилова Н. В. 2021. 54 с.
5. Українська мова. 7 клас : зошит з друкованою основою : у 9 ч. Ч 1 / І. В. Гавриш, Н. В. Семихат, С. М. Дроф'як, Н. В. Новожилова. Харків : Інтелект України, 2022. 74 с.
6. Українська мова. 7 клас : зошит з друкованою основою : у 9 ч. Ч 2 / І. В. Гавриш, Н. В. Семихат, С. М. Дроф'як, Н. В. Новожилова. Харків : Інтелект України, 2022. 56 с.
7. Українська мова. 7 клас : зошит з друкованою основою : у 9 ч. Ч 3-4 / І. В. Гавриш, Н. В. Семихат, С. М. Дроф'як, Н. В. Новожилова. Харків : Інтелект України, 2022. 48 с.
8. Українська мова. 7 клас : зошит з друкованою основою : у 9 ч. Ч 8-9 / І. В. Гавриш, Н. В. Семихат, С. М. Дроф'як, Н. В. Новожилова. Харків : Інтелект України, 2023. 56 с.

REFERENCES

1. Hrubá T. L. (2019) *Metodyka formuvannia movnoi osobystosti starshoklasnyka na urokakh ukrainskoi movy (profilnyi riven)* [The method of formation of the language personality of a high school student in Ukrainian language lessons

(professional level)]; dys. na zdobuttia nauk. stup. dokt. ped. nauk zi spets. 13.00.02 – teoriia ta metodyka navchannia (ukrainska mova). Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka. Kyiv. 547. [in Ukrainian].

2. Demydenko H. (2014) Paralinhvalni frazeolohizmy v ukrainskii etnokulturi [Paralingual phraseology in Ukrainian ethnoculture]: monohrafiia. Kryvyi Rih : NPP ASTERIKS. 175. [in Ukrainian].

3. Metodyka kompetentnisno oriientovanoho navchannia ukrainskoi movy uchniv litseiu na rivni standartu (2020) [Methodology of competence-oriented teaching of the Ukrainian language for lyceum students at the standard level]: metodychnyi posibnyk / Horoshkina O. M., Bondarenko N. V., Popova L. O. Kyiv : KONVI PRINT. 128. [in Ukrainian].

4. Ukrainska mova (2021) [Ukrainian language]: navchalna prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity, shcho pratsiuiut za naukovo-pedahohichnym proiektom «Intelekt Ukrainy» 5-9 klasy / Havrysh I. V., Semykhat N. V., Drof'iak S. M., Novozhylova N. V. 54. [in Ukrainian].

5. Ukrainska mova. 7 klas (2022) [Ukrainian language. 7th grade]: zoshyt z drukovanoiu osnovoiu : u 9 ch. Ch 1 / I. V. Havrysh, N. V. Semykhat, S. M. Drof'iak, N. V. Novozhylova. Kharkiv : Intelekt Ukrainy. 74 [in Ukrainian].

6. Ukrainska mova. 7 klas (2022) [Ukrainian language. 7th grade]: zoshyt z drukovanoiu osnovoiu : u 9 ch. Ch 2 / I. V. Havrysh, N. V. Semykhat, S. M. Drof'iak, N. V. Novozhylova. Kharkiv : Intelekt Ukrainy. 56. [in Ukrainian].

7. Ukrainska mova. 7 klas (2022) [Ukrainian language. 7th grade]: zoshyt z drukovanoiu osnovoiu : u 9 ch. Ch 3-4 / I. V. Havrysh, N. V. Semykhat, S. M. Drof'iak, N. V. Novozhylova. Kharkiv : Intelekt Ukrainy. 48. [in Ukrainian].

8. Ukrainska mova. 7 klas (2023) [Ukrainian language. 7th grade]: zoshyt z drukovanoiu osnovoiu : u 9 ch. Ch 8-9 / I. V. Havrysh, N. V. Semykhat, S. M. Drof'iak, N. V. Novozhylova. Kharkiv : Intelekt Ukrainy. 56. [in Ukrainian].